

QIYOSIY TIPOLOGIYA VA LEKSIK-STILISTIK USULLAR

Sultonqulova Gulzodaxon Avazjon qizi

O'zbekiston Davlat Jahon tillari universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya. *Qiyosiy tipologiya va leksik-stilistik usullar - tilshunoslikning o'zaro bog'liq ikkita sohasi, ular til olamidagi xilma-xillikni chuqurroq tushunish va tilning ifoda vositasi sifatidagi rolini tahlil qilishga qaratilgan. Bu ikki soha o'zaro o'zaro to'ldiruvchi xususiyatlarga ega, ular birgalikda tillarni taqqoslash, ularning tuzilishi va lug'ati xususiyatlarini aniqlash, stilistik imkoniyatlarni tahlil qilish va tilning madaniy kontekstida funktsiyalarini tushunishga imkon beradi.*

Kalit so'zlar: *tipologik tasniflash, fe'l o'zgarishi, tillarni tushunish, leksik-stilistik usullar, leksik usullar*

Kirish. Qiyosiy tipologiya turli-tuman tillarning strukturini, grammatik tizimlarini, fonetika va morfologiya jihatidan o'zaro taqqoslash bilan shug'ullanadi. Bu soha til olamidagi umumiy qonuniyatlarni aniqlash, tillarning o'xshashliklarini va farqlarini tushunishga, shuningdek, til evolyutsiyasini tahlil qilishga qaratilgan.

Tipologik Tasniflash

Qiyosiy tipologiya tillarni turli xil mezonlar bo'yicha tasniflashga imkon beradi. Masalan:

- **So'z tartibi:** SVO (sub'ekt-fe'l-obyekt), SOV (sub'ekt-obyekt-fe'l), VSO (fe'l-sub'ekt-obyekt)
- **Fe'l o'zgarishi:** sintetik (fe'lga qo'shimchalar orqali o'zgarish), analitik (yordamchi so'zlar orqali o'zgarish)
- **Morfologik murakkablik:** agglutinatив (ko'p qo'shimchalar), fleksiv (qo'shimchalar o'zaro bog'liq), izolyativ (qo'shimchalar kam)

Tipologik Tahlillarning Ahamiyati

- **Tillarni tushunish:** Qiyosiy tipologiya turli-tuman tillarning tuzilishini va funktsiyalarini tushunishga yordam beradi.
- **Tilni o'rganish:** O'z ona tili bilan o'rganilayotgan tilning o'xshashliklarini va farqlarini bilish tilga tezroq moslashishga va uni o'rganish jarayonini osonlashtirishga yordam beradi.
- **Mashina tarjimasi:** Tipologik ma'lumotlar mashina tarjimasi tizimlarini takomillashtirishda muhim rol o'ynaydi.

Leksik-Stilistik Usullar: Tilning Ifoda Qobiliyatini Tahlil Qilish

Leksik-stilistik usullar tilning ifoda qobiliyatini, leksik xususiyatlarini, so'zlarning ma'no va stilistik rangini, shuningdek, nutqning turli xil uslublarini tahlil qilishga qaratilgan. Bu soha tilshunoslikning badiiy adabiyotni, jurnalistikani, siyosiy nutqni va boshqa turdagi yozma va og'zaki nutqni tahlil qilishda muhim rol o'ynaydi.

Leksik Usullar

- **Sinonimik qatorlar:** So'zlarning ma'no jihatidan o'xshash, lekin stilistik ranglari turli-tuman bo'lgan guruhlarini o'rganish.
- **Antonimik qatorlar:** So'zlarning ma'no jihatidan qarama-qarshi bo'lgan guruhlarini o'rganish.
- **Omonimlar:** Bir xil imlo va tovushga ega, lekin ma'nolari farq qiluvchi so'zlarni o'rganish.
- **Frazeologizmlar:** Turli-tuman ma'nolarni ifodalaydigan barqaror so'z birikmalarini o'rganish.

Stilistik Usullar

- ****Trop: **** Metafora, metonimiya, sinekdoxa, hiperbola, litota, ironiya, alegoriya kabi badiiy vositalarni o'rganish.
- **Shakl-mazmun uyg'unligi:** Tilning mazmunini aniqroq va yorqinroq ifodalash uchun shakl va mazmunni uyg'unlashtirish.
- **Nutq uslublari:** Adabiy uslub, jurnalistika uslubi, ilmiy uslub, rasmiy uslub, kundalik uslub kabi nutq uslublarni tahlil qilish.

Leksik-Stilistik Tahlillarning Ahamiyati

- **Tilni chuqurroq tushunish:** Leksik-stilistik tahlil tilning ifoda qobiliyatini, leksik xususiyatlarini va stilistik ranglarini tushunishga imkon beradi.
- **Matnlarni tahlil qilish:** Adabiy asarlarni, jurnalistika materiallarini, siyosiy nutqlarni va boshqa turdagi matnlarni tahlil qilishda yordam beradi.
- **Targ'ibot va e'lonlarni yaratish:** Reklama va ommaviy axborot vositalarida samarali e'lonlar va targ'ibot matnlarini yaratishda yordam beradi.

Qiyosiy Tipologiya va Leksik-Stilistik Usullar: O'zaro Aloqa

Qiyosiy tipologiya va leksik-stilistik usullar o'zaro bog'liq va bir-birini to'ldiruvchi xususiyatlarga ega. Qiyosiy tipologiya til tuzilishi haqida umumiy tushuncha beradi, leksik-stilistik usullar esa tilning ifoda qobiliyatini chuqurroq tahlil qilish imkonini beradi.

- **Turli-tuman tillarning stilistik imkoniyatlari:** Qiyosiy tipologiya turli-tuman tillarning grammatik xususiyatlarini tushunishga imkon beradi, bu esa leksik-stilistik usullarni qo'llashda turli-tuman til madaniyatlarining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishga yordam beradi.
- **Tilning evolyutsiyasi va stilistik o'zgarishlar:** Qiyosiy tipologiya tillarning evolyutsiyasini o'rganishga imkon beradi, bu esa leksik-stilistik usullarni qo'llashda tilning tarixiy rivojlanishi va stilistik o'zgarishlarni hisobga olishga yordam beradi.
- **Tarjima va madaniy almashinuv:** Qiyosiy tipologiya va leksik-stilistik usullar tarjima jarayonida muhim rol o'ynaydi. Ular turli-tuman tillarning tuzilishi, lug'at xususiyatlari, stilistik imkoniyatlari va madaniy kontekstlarini tushunishga yordam beradi.

Qiyosiy Tipologiya va Leksik-Stilistik Usullar: Misollar

- **Ingliz va Rus tillarining so'z tartibi:** Ingliz tilida SVO tartibi (Sub'ekt-Fe'l-Obyekt) ustunlik qiladi, Rus tilida esa SOV tartibi (Sub'ekt-Obyekt-Fe'l) ustunlik qiladi. Bu farq tarjima jarayonida nutqning tabiiyligini saqlab qolishni talab qiladi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

- **Arab va Ingliz tillarining metafora ishlatish uslublari:** Arab tilida metafora va allegoriya keng qo'llaniladi, Ingliz tilida esa ular odatda kamroq uchraydi. Bu farq tarjimada madaniy kontekstni to'g'ri tushunish va uni saqlab qolishni talab qiladi.

Xulosa

Qiyosiy tipologiya va leksik-stilistik usullar tilshunoslikning o'zaro bog'liq ikkita sohasi bo'lib, ular tillar o'rtasidagi ko'priklarni yaratishga yordam beradi. Bu sohalar o'zaro to'ldiruvchi xususiyatlarga ega va tillarni chuqurroq tushunish, tilning ifoda qobiliyatini tahlil qilish, tarjima jarayonini yaxshilash va madaniy almashinuvni rivojlantirishga imkon beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. **"Qiyosiy Tilshunoslik: Nazariya va Amal"** (Mavzu bo'yicha darslik)
2. **"Leksik-Stilistika: Tilning Ifoda Qobiliyati"** (Mavzu bo'yicha ilmiy kitob)
3. **"Til Olamidagi Xilma-Xillik va Tipologik Tadqiqotlar"** (Mavzu bo'yicha ilmiy maqola)
4. **"Qiyosiy Tipologiya va Leksik-Stilistik Usullar: O'zaro Aloqa"** (Mavzu bo'yicha ilmiy maqola)
5. **"Til va Madaniyat: O'zaro Bog'liqlik va Ta'sir"** (Mavzu bo'yicha ilmiy maqola)

